

Den ekonomiska människans styrkor och svagheter

RECENSION

Min minnesbild av mina allra första studier i nationalekonomi är att mikroteorin presenterades utan vare sig empiri eller särskilt mycket kritisk reflektion. Med tiden har jag lärt mig både hur användbar teorin kan vara, men också att den har många begränsningar. Mikael Elinder har att döma av förordet till den nyutkomna läroboken *Den ekonomiska människan* haft likartade erfarenheter och det har varit ett motiv till att han skrivit en svensk lärobok i tillämpad mikroteori.

Boken ger en grundläggande introduktion till mikroteori där beteendeekonomi och empiriska resultat är integrerade i framställningen. Fallstudier och empiri bygger i huvudsak på aktuella svenska exempel och svensk nationalekonomisk forskning. Gissningsvis leder detta till att studenterna uppfattar läroboken som mer relevant, men det

tjänar också som en utmärkt illustration av den högkvalitativa, policyrelevanta empiriska forskning inom tillämpad mikroekonomi som bedrivs på många nationalekonomiska institutioner runt om i Sverige. Jag uppskattar även att boken genomgående använder svenska nationalekonomiska facktermer, även om Elinder också kunde bjudit på svenska översättningar av två svåröversättliga begrepp: *adverse selection* respektive *moral hazard*. Det kan också noteras att Elinder valt ett könsneutralt tilltal, i alla exempel figurerar t ex Kim och ”hen” används genomgående. (Det enda undantaget från den könsneutrala linjen är att en slags järnsymbol i form av en stekpanna med korv och ägg pryder bokens omslag.)

Boken består av tre delar där den första fokuserar på konsumtionsteori. Det första kapitlet i denna del är en traditionell presentation av konsumtionsteorin, vilket direkt följs av ett kapitel om teorins möjligheter och begränsningar där t ex altruism, normer och begränsad rationalitet diskuteras ganska utförligt. I det påföljande kapitlet appliceras

Mikael Elinder: *Den ekonomiska människan*, Studentlitteratur, 2015, 232 sidor, ISBN 978-91-4410-534-5.

konsumtionsteorin på ett fall där teorin fungerar väl, införandet av trängselskatter, och ett fall då teorin inte fungerar lika väl, införandet av en straffavgift för sen hämtning på israeliska förskolor. Elinder förklarar pedagogiskt hur konsumtionsteorin kan utvidgas för att förklara varför en straffavgift för att hämta sent kan leda till att fler föräldrar hämtar sent, men samtidigt blottar detta en uppenbar svaghet med teorin. Om vi fritt kan välja nyttofunktioner i det ganska digra utbudet i den nationalekonomiska litteraturen kan nästan allt – och därmed intet – förklaras av teorin. Att veta vilken modell som är tillämplig i vilket enskilt fall är en konst som jag tror att vi nationalekonomer ofta inte är så bra på att lära ut. En del av övningarna i slutet av kapitlen fokuserar visserligen på detta, men eventuellt skulle boken ha mått bra av en mer utförlig diskussion. Till exempel tycker jag att Dani Rodrik beskriver detta på ett bra sätt i boken *Economics Rules: The Rights and Wrongs of the Dismal Science*. Rodrik ser nationalekonomisk teori som en ständigt växande uppsättning teoretiska modeller. Styrkan med teoretiska modeller ligger i att de hjälper oss i vårt tänkande, men varje modell är med nödvändighet starkt förenklad och belyser bara ett fåtal aspekter. Det finns ingen övergripande ram för vilken modell som är bäst tillämplig i ett enskilt fall och Rodrik illustrerar därför i stället modellväljandets ädla konst genom en rad exempel.

Det krävs ett visst mod för att likt Elinder direkt peka på teorins brister när man undervisar nationalekonomi. Jag har ibland hört kollegor hävda att man först måste lära sig teorin ordentligt innan man kan sätta igång att ifrågasätta den. Min egen begränsade erfarenhet av undervisning på grundnivå har dock varit att detta inte stämmer. Nästan i samma ögonblick som jag undervisar om Nash-jämvikt genomför jag

ett klassrumsexperiment som visar att studenterna inte spelar jämvikt. Första gången var jag oroad över att studenterna skulle finna detta förvirrande, men min erfarenhet är att studenterna inte har något problem med att hantera glappet mellan teori och empiri, utan att det tvärtom stärker intresset och motivationen bland studenterna. Därför tror jag att Elinders angreppssätt är helt riktigt. Att lyckas med detta är dock en balansgång och det är viktigt att också visa att teorin är användbar och har stor förklaringskraft. Det är svårt att sätta sig in i hur en student på första terminen skulle uppfatta den här boken, men jag är inte säker på hur övertygade studenterna är om den grundläggande konsumentteorins användbarhet efter att ha läst den första delen om konsumtionsteori.

De påföljande två delarna är mer övertygande om mikroteorins användbarhet. Dessa delar utgår visserligen från konsumtionsteorin, men bygger å andra sidan på mer eller mindre omfattande utvidgningar av konsumtionsteorin. Bokens andra del fokuserar på privatekonomiska tillämpningar och i det första kapitlet i denna del utvidgas modellen med osäkerhet för att kunna förklara olika typer av försäkringar. I kapitlet om bostadsmarknaden introduceras utbud och prisbildning för att förstå hur bostadsmarknaden fungerar. I ytterligare ett kapitel introduceras livscykelmodellen för att förstå sparande över livscykeln. Fokus på privatekonomiska beslut i den andra delen är välbehövligt. Jag tror nationalekonomer har mycket att lära människor om privatekonomi, men märkligt nog överläts privatekonomiska frågor ofta till andra, t ex bankernas ekonomer vars intressen ofta inte sammanfaller med kundernas.

Bokens tredje del diskuterar två områden som ligger lite utanför nationalekonomins traditionella kärnfrågor: politisk ekonomi respektive brottslighet.

Dessa kapitel vidgar perspektivet och är både intressanta och välskrivna. För egen del fann jag särskilt det avslutande kapitlet om brottslighet intressant, men det kanske mest beror på att ett par aktuella empiriska studier som jag inte tidigare kände till presenterades där.

Det jag kan sakna i boken är en tydlig röd tråd. I förordet sägs att boken kan användas i en kurs i tillämpad mikro teori på grundnivå. Mikro teorin har ett mycket brett tillämpningsområde, vilket illustreras i boken, men kanske just därför hade det varit värdefullt med en ännu tydligare röd tråd. Boken har ganska mycket karaktären av tre separata böcker förpackade i en. Detta kanske inte är något problem för kurslitteratur, men det ger en mindre behaglig läsoplevelse när man läser boken från pärm till pärm.

Till sist kan jag inte avhålla mig från att ge lite ris och ros till förlaget som

givit ut boken, Studentlitteratur. Som student led jag ofta av Studentlitteraturs fula typsättning av böcker, vilken begränsade både förståelse och läsoplevelse. Den här boken är mycket bättre därvidlag, även om Studentlitteratur fortfarande behöver arbeta med typsättningen av de fåtaliga matematiska uttryck som förekommer i boken. Jag vet inte vad roten till det onda är, men rottecken utan tak gör det t ex svårare att direkt se vad roten av kvadraten i uttrycket är.

Robert Östling

Forskare, Institutet för internationell ekonomi

REFERENSER

Rodrik, D (2015), *Economics Rules: The Rights and Wrongs of the Dismal Science*, W.W. Norton & Company, New York.